

ІСОПОЛІТІЯ: ПИТАННЯ ГРОМАДЯНСТВА У МІЖПОЛІСНИХ ВІДНОСИНАХ ГРЕЦЬКИХ ДЕРЖАВ

Грецькі інститути дипломатії мають тривалу історію розвитку. Практика оформлення міжполісних відносин дає приклади різних міждержавних союзів і об'єднань: військові (симмахії), релігійні (амфіктонії), об'єднання грецьких полісів типу конфедерацій, або навіть, на думку деяких вчених, близькі до федеративних держав (симполітії) [1, с. 10–11], оборонні (епімахії) [2, с. 7].

Особливою рисою грецької дипломатії був інститут ісополітії. Ісополітія – пропозиція рівних громадянських прав між державами, укладена або через підписання взаємної угоди, або за допомогою обміну декретами. Прикладів таких договорів та декретів багато [3, р. 70]. Так, кінцем IV ст. до н.е. датується декрет з Мілету у відповідь на запит з Фігели, який поновлював між ними ісополітію. Більш ґрунтовна угода поєднувала Смірну і Магнезію близько 243 р. до н.е. і передбачала симполітію і поширення смірнійського громадянства на Магнезію. Приблизно в цей час під тиском Етолії Мессенія погодилася на ісополітію з аркадським містом Фігелією. Колонії також отримували привілеї ісополітії від своїх метрополій, як Кіос від Мілету близько 228 р. до н.е. [3, р. 70]. Ісополітія могла встановлюватися між двома і більше полісами, навіть між полісами і союзом полісів. У цьому останньому випадку учасникам угоди надавалося громадянство союзу, а не окремих його полісів. Ці угоди пов'язували не тільки сусідні поліси, але також держави, географічно віддалені одна від одної.

Ісополітія відома, переважно, з елліністичного періоду, проте цей інститут має глибокі корені. Сам термін зустрічається як у літературі, так і у написах з кінця IV ст. до н.е. та пізніше. Він згадується у Аристотеля [4, р. 367]. Термін ісополітія також присутній у двох декретах з Мілезії часів Олександра Македонського. У написі IV ст. до н.е. з Кірен вказується ісополітія. Страбон згадує ісополітію у цитуванні Філохоруса, і немає причин заперечувати, що сам термін походить від Філохоруса [4, р. 368].

Час появи цього інституту міжнародного права – скоріш за все, IV ст. до н.е., хоча деякі вчені вважають можливим датування його навіть VI–V ст. до н.е. [4, р. 368]. На підтвердження цього наводять дарування громадянства Афінами мешканцям Платей у V ст. до н.е. Згідно Фулідіду (3, 55, 3), Платеї захищали себе від спартанців влітку 427 р. до н.е. і забажали стати союзниками і громадянами Афін. Громадяни Платей були потенційно визнані як громадяни Афін. У зазначеному уривку сам термін ісополітія не використовується. Проте безперечним є, що умови угоди між Афінами і Платеями у цьому випадку можна вважати відповідними умові ісополітії. У 373 р. до н.е. Афіни знову дарували ісополітію Платеям (Діодор, 46, 4).

Для ілюстрації договору ісополітії можемо навести текст угоди між Мілетом і його колонією Ольвією, укладену невдовзі після 331 р. до

н.е. [2, с. 8]. «Нижче наведені батьківські настанови для ольвіополітів і для мілетян. Мілетянин у місті Ольвії робить жертвопринесення так само, як і ольвіополіт, на тих саме вівтарях і має доступ до тих саме святилищ, на тих саме підставах, що і ольвіополіти. Мілетяни користуються ателіями (тобто вільні від сплати податків і мит. – В.Д.) на тих саме підставах, якими вони користувалися раніше. Якщо мілетянин бажає займати (в Ольвії – В.Д.) державні посади, він має звернутися до Ради; коли він буде зареєстрований, то може займати посади і повинен, як і інші громадяни, сплачувати податки. Він має право на проєдрію (займати почесні місця – В.Д.), брати участь у змаганнях, промовляти молитви на тих саме підставах, як він робить це у Мілеті. Якщо у мілетянина буде тяжба в Ольвії, він повинен мати доступ до суду, і його справа має розбиратися у п'ятиденний термін у тому ж відділенні суду, якому підлягають справи між громадянами. Усі мілетяни повинні користуватися ателіями, за виключенням тих, хто має право громадянства в іншому місті, беруть участь у його уряді та у його судових установах. Точно так і ольвіополіти повинні в Мілеті користуватися ателіями, і взагалі вони мають у Мілеті таким же чином ті права, які мілетяни мають у місті Ольвії» [5, с. 35; 6, с. 38–39].

Ісополітія надавала «потенційне» громадянство, тобто таке, яке могло бути отримане, якщо особа, якій вона гарантувалася, приїздила жити на територію відповідного поліса. Статус ісополітії давав можливість індивідам перенести своє місце проживання до іншої общини і отримати інше громадянство [7, р. 235]. Цей привілей надавав як політичні, так і соціально-економічні переваги:

- право справляти релігійні культу;
- право мати земельну власність;
- право безмитного імпорту та експорту товарів (ателія);
- право купувати або продавати товари;
- право займати або позичати гроші;
- право укладати угоди відповідно до законів полісу;
- право обробляти землю та вирощувати врожай на землях полісу, право випасати худобу;
- право займати почесні місця (проєдрія);
- право брати участь у змаганнях;
- право укладати шлюб із дочкою повноправного громадянина полісу (іноземці і метеки були позбавлені цього права) [7, р. 235, 237, 240].
- ісополітію часто дарували у поєднанні із правом асилії (притулок, захист чужоземців та їх майна) та гарантією недоторканності під час піратських нападів, особливо це характерно для ісополітій, дарованих Етолією [8, р. 131]; фактично це означало доступ до етолійського федерального суду та можливість отримання законного відшкодування у випадку завдання шкоди;
- право займати державні посади. У цьому випадку особа мала визнати себе платником податків у полісі.

Хоча цілі договорів ісополітії були різними, вони безперечно мали важливе міжнародне, політичне, соціальне і економічне значення.

1. Ісополітія використовувалася общинами для стимулювання економічного (приватного і публічного) обміну. Ф. Гуїззі аналізує тексти договорів про ісополітію з грецьких полісів Криту і приходить до висновку, що декілька критських общин використовували інститут ісополітії для активізації відносин між їх громадянами і для сприяння їх власній економіці [7, р. 236].

2. Поширення практики ісополітії Ф. Уолбанк розцінює як свідчення поширення ідей гуманізму в часи еллінізму [9, р. 235].

3. Не випадковим є те, що практика дарування ісополітії набрала особливого розмаху у міжнародних відносинах Етолійської ліги. Етолійська влада використовувала ісополітію замість прямої анексії. Цей інститут поширював етолійські впливи далеко. Особливо це мало значення стосовно держав, географічно віддалених, давало можливість їх фактичного приєднання. Або певні міжнародні домовленості не дозволяли прямої анексії. Прикладом того є контроль, встановлений Етолією над Беотією після 245 р. до н.е. Етолія дарувала ісополітію в різні часи Кеосу, Кефаленії, Чіосу, Лісімахії, Халкедону тощо. Ісополітія також використовувалася і на Пелопоннесі, де Фігалія і Месени були пов'язані із Етолією відповідними домовленостями. Багато відомостей про дарування Етолією ісополітії походить із більш пізнього періоду (II ст. до н.е.), коли Етолія використовувала період політичної нестабільності у Македонській монархії як нову можливість для експансії та для поширення своєї території в Елладі [9, р. 235–236].

Проте, очевидно, не менш важливим є те, що ісополітія була необхідна для забезпечення проти етолійської агресії. Етолія дарувала ісополітію у поєднанні з правом асилії та гарантією недоторканності під час піратських нападів етолійців [8, р. 131]. Такі гарантії надавалися багатьма державами, проте вони були особливо цінні і важливі, коли надавалися такою державою, як Етолії.

Література:

1. Щёкин Ю.В. Межполисные и межплеменные союзы Древней Греции VIII – IV веков до н. э. [Електронний ресурс] / Щёкин Ю.В. // Теорія і практика правознавства. – 2016. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2016_2_16

2. Гавриленко О.А. Античне міжнародне право в контексті міждержавних відносин у Північному Причорномор'ї (кінець VII ст. до н. е. – VI ст. н. е.) / О.А. Гавриленко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – 2014. – Т. 2. Вип. 4. – С.6–9.

3. Gruen E.S. The Hellenistic World and the Coming of Rome / Gruen E.S. – Berkeley; Los Angeles; London : University of California Press, 1984. – Vol. 1. – 800 p.

4. Stylianos P.J. A Historical Commentary on Diodorus Siculus, Book 15. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 624 p.

5. Русяева А.С. Ольвия Понтийская. Город счастья и печали / А.С. Русяева, М.В. Русяева. – К. : Издательский дом «Стилос», 2004. – 228 с.

6. Жебелев С.А. Милет и Ольвия / Жебелев С.А. // Северное Причерноморье. – М.–Л. : Изд-во АН СССР, 1953. – С. 38–47.

7. Guizzi F. Privat Economic Activities in Hellenistic Crete : The Evidence of Isopoliteia Treaties / Guizzi F. // From Minoan Farmers to Roman Traders: Sidelights on the Economy of Ancient Crete. – Stuttgart : F. Steiner, 1999. – P. 235-245.

8. Champion C.B. Cultural Politics in Polybius's / Champion C.B. – Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press, 2004. – 343 p.

9. Walbank F.W. The Cambridge Ancient History / F.W. Walbank, A.E. Astin / Volume 7, Part 1: The Hellenistic World. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984. – 655 p.

*Токарєва В.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. нерівник: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)*

ФРАНЦУЗЬКА «ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА 1789 РОКУ» ЯК ДЖЕРЕЛО ІНТЕГРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Загальновідомим є факт, що засадничі основи прав людини закладенні насамперед в Загальній декларації прав людини. Прийнятий 10 грудня 1948 р. у Парижі цей надважливий міжнародно-правовий документ став одним з ключових засобів правового регулювання прав й свобод людини у післявоєнному світі. Але витoki цього процесу сягають давнини і пов'язані теж із Францією, коли напередодні Великої Французької революції 1789-1794 рр. був прийнятий документ, який заложив основи системи правового регулювання та практичної реалізації прав людини. Мова йде про «Декларацію прав людини і громадянина» 1789 року [1], яка справила величезний вплив на процес боротьби проти «старого режиму» в усьому світі та сприяла правовій інтеграції «розрізнених» до тих пір прав людини і громадянина.

Французька «Декларація прав людини і громадянина» 1789 року, є, без перебільшення, визначною політико-правовою пам'яткою людства. Вона надихнула авторів: «Білля про права» в США 1791 р., «Загальної декларації прав людини» 1948 р., Конституції П'ятої Французької республіки 1958 р., укладачів інших основоположних документів з прав людини, які за своїм обсягом та змістом так її не перевершили. Інтегрувавши в себе накопичені до тих пір знання та досвід у сфері прав людини, Декларація 1789 р. сама стала тим засадничим документом, який сприяв подальшій інтеграції прав людини та появі нових фундаментальних документів з прав людини та громадянина, як у світі, та і на Європейському континенті.

Авторами Декларації, як відомо, були такі видатні суспільні діячі того часу, як Лафайєт, Мірабо, Дюпор і Муньє [2]. Роботою над документом, покликаним ліквідувати становий устрій и і стати основою конституції Франції, по суті керував генерал Лафайєт. І це не випадково, адже він був активним

